

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет філології

Кафедра української мови

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти
на тему «Праці владика Софрона Мудрого: риси мовостилю»

Виконав: студент 2 курсу,
групи УМЛф-21м
Спеціальності 035.01 Філологія.
035.01 Українська мова і література
Момот П. М.

Керівник – кандидат філологічних наук,
доцент Бабій І. О.

Рецензент – доктор філологічних наук,
професор Лесюк М. П.

Івано-Франківськ – 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ, СОФРОН МУДРИЙ ЯК МОВНА ОСОБИСТІТЬ.....	5
1.1 Визначення поняття «мовна особистість».....	5
1.2 Основні характеристики мовної особистості, її види.....	15
1.3. Визначальні риси та особливості функціонування проповідницького підстилю як різновиду релігійного стилю сучасної української літературної мови.....	18
1.4 Виявлення основних рис мовостилів владики Софрона Мудрого ..	26
РОЗДІЛ 2. ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРАЦЬ СОФРОНА МУДРОГО.....	30
2.1. Структурно-граматичні та семантико-змістові властивості одного з перших досліджень з історії української церкви «Нарис історії церкви в Україні»	30
2.2. «Слова» Софрона Мудрого: риси мовостилю	32
2.3. Аналіз особливостей наукової роботи «Перехід на інший обряд» владики Софрона Мудрого	37
2.4. Мовостиль «Духовних бесід» Софрона Мудрого	39
ВИСНОВКИ.....	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:	51

ВСТУП

Актуальність теми. Починаючи з другої половини 20-го століття, лінгвісти у своїх дослідженнях дедалі більше зосереджуються на ролі людського фактору в мові. Антропоцентрична лінгвістика посіла домінуюче місце в науковій парадигмі останніх десятиліть як один із найдинамічніших напрямів сучасної науки про мову. У зв'язку з цим напрямом лінгвістичних зацікавлень у науковий обіг активно увійшло поняття мовної особистості. Мовні портрети є унікальними для кожної особистості, незважаючи на спільність використовуваних багаторівневих мовних засобів комунікації.

Священнослужителі церкви покликані своїм словом впливати на людей, прищеплювати моральні цінності та дбати про зростання християнських чеснот, оскільки саме вони є відповідальними за розвиток християнських чеснот. Тому для духовенства мова, підкріплена ділом, є засобом виховання і навчання. Уміння вправно користуватися мовою, вдало добирати мовні засоби в конкретних комунікативних ситуаціях, вміння володіти багатством і розмаїттям мовної зброї, приносить бажані результати в царині розвитку особистості.

Мета і завдання дослідження. Головною метою дослідження є дослідити та визначити особливості та риси мовостилю в працях владики Софрона Мудрого. Для досягнення поставленої мети в роботі вирішуються такі *завдання*:

- дослідити поняття «мовна особистість», «мовостиль»;
- проаналізувати особливості мовної особистості та її види;
- з'ясувати основні риси мовостилів владики Софрона Мудрого
- дослідити вплив мовостилів на творчість Софрона Мудрого;
- розглянути «Нарис історії церкви в Україні» як одне з перших досліджень з історії української церкви;

- проаналізувати «Слова» Софрона Мудрого: риси мовостилію;
- з'ясувати вплив єпископа Софрона Мудрого на видавничу діяльність в Українській Греко-Католицькій церкві;
- розглянути роль єпископа Софрона Мудрого у становленні та розвитку української редакції радіо «Ватикан»

Об'єктом дослідження є праці владика Софрона Мудрого.

Предметом дослідження є риси мовостилію, його особливості, вплив на творчість Софрона Мудрого.

Методи дослідження. Для досягнення мети і вирішення завдань дослідження використана сукупність методів та прийомів наукового пізнання: аналіз, синтез, логічний і статистичний аналіз, системний підхід, порівняння тощо.

Наукова новизна кваліфікаційної роботи. Було здійснено аналіз поняття «мовостиль» та його вплив на творчість та сприйняття владика. Також було досліджено праці Софрона Мудрого такі, як «Нарис історії церкви в Україні», «Слова» та «Перехід на інший обряд».

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів. Отримані результати сприятимуть майбутньому вивченню подальших праць Софрона Мудрого та його рис мовостилію.

Результати дослідження можуть бути використані в наступних дослідженнях науковців, це може бути доповненням до їх наукових праць.

Структура роботи зумовлена метою і завданнями дослідження, складається зі вступу, двох розділів, що мають вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (30 найменувань). Загальний обсяг роботи – 53 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ, СОФРОН МУДРИЙ ЯК МОВНА ОСОБИСТІСТЬ

1.1 Визначення поняття «мовна особистість»

Тривалий час мову вивчали внутрішньо (не виходячи за межі мовної системи), без урахування або зосередження уваги на людині, яка є творцем і користувачем мови. Переорієнтація досліджень на носіїв мови призвела до появи нових понять, зокрема поняття «мовна особистість». Структура цієї іменникової одиниці ілюструє тісний взаємозв'язок між мовою та особистістю.

Розглядаючи мовну особистість, ми мимоволі занурюємося в історію мови, вивчаючи проблеми інтелектуального розвитку людини з лінгвістичної точки зору, а також її емоційні аспекти, тобто духовність у широкому розумінні та міжособистісну комунікацію. Тому важливо розуміти, що ця тема вимагає вивчення не лише лінгвістичного матеріалу, а й літератури з суспільних наук, таких як історія, соціологія, психологія та фольклор.

Загалом поняття "особистість" відображає соціальну сутність людини, пов'язану із засвоєнням нею різноманітного виробничого і духовного досвіду суспільства. Вона розкривається і формується в процесі свідомої діяльності та спілкування. Вона поєднує в собі універсальні та соціально значущі риси з індивідуальними та неповторними особливостями.

Таким чином, у психології особистість - це соціально зумовлена система психічних якостей індивіда, яка визначається залученістю людини в конкретні соціальні, культурні та історичні відносини.

Мовна особистість - це наскрізна ідея, яка, як показує досвід її аналізу та опису, пронизує всі аспекти вивчення мови і водночас стирає межі дисциплін, що вивчають людину.

Мовна особистість у психолінгвістиці – це людина, яка володіє сукупністю здатностей і характеристик, які обумовлюють створення і сприйняття нею текстів (висловлювань), що вирізняються мірою структурно-мовної складності та глибиною й точністю відображення дійсності [1, с. 76].

«Мовна особистість - це носій мови, який володіє не лише сукупністю лінгвістичних знань (знанням понять і відповідних правил) та відтворенням мовленнєвої діяльності, а й уміннями активно працювати з мовою. Основою мовної особистості є пробудження мовної творчості індивіда й оволодіння ним мовою, що гарантує вільне самовираження особистості в різних сферах людського спілкування». Усі носії мови – це насамперед активні суб'єкти пізнання, наділені особистим і соціальним досвідом, на основі якого вони спілкуються з іншими носіями мови і постійно перетворюють об'єктивний світ, який вони здатні сприймати за допомогою мови.

Лінгвокогнітивний (тезаурусний) рівень організації мовної особистості включає логіко-поняттєве впорядкування мовних знань, за допомогою якого розрізняють функціонально-стильові моделі, стилістично відмінні тексти, комунікативні якості мовлення тощо. На цьому рівні значення поширюється на знання, а в тезаурусі мовної особистості встановлюється ієрархія смислів і значень. Окрім мовних одиниць, репрезентованих текстами, існують узагальнені слова, символи, наукові поняття, образи та інші одиниці. Одиниці тезаурусу призначені для мінімізації, стиснення, ущільнення та якісного спрощення елементів.

Сама мовна особистість починається не з нульового рівня (який є її стандартною, стабільною частиною), а з мовного когнітивного (тезаурусного) рівня. Рівнева модель мовної особистості відображає узагальнений тип особистості. Конкретні мовні особистості відрізняються за важливістю кожного з рівнів у структурі особистості.

Мовна особистість оцінюється відповідно до її інтелектуального рівня, специфіки мисленнєвої діяльності, світогляду, способу набуття знань і навичок мовної комунікації.

Існування національної мовної типології (нульова стадія структури), яка є базовою частиною спільної для певної нації картини світу або світогляду, та стійкого набору комунікативних особливостей (друга стадія), що визначають національно-культурну мотивацію мовної поведінки, дає змогу говорити про національну мовну особистість.

Мовна особистість існує в культурному просторі, відображеному в мові, формах суспільної свідомості, поведінкових стереотипах і предметах матеріальної культури. Культурні цінності – це система, в якій виділяються універсальні та індивідуальні значення, домінантні та додаткові смисли. Вони відображаються у значеннях мови – словах, синтаксичних одиницях, лексичних одиницях, пареміях і прецедентних реченнях.

Таким чином, мовна особистість є соціальним явищем, але водночас має індивідуальний вимір. Індивідуальне в мовній особистості формується через внутрішнє ставлення до мови. Основним засобом перетворення індивіда на мовну особистість є соціалізація. У цьому випадку мовна особистість є своєрідною реалізацією культурно-історичних знань суспільства;

Таким чином, мовна особистість є об'єктом вивчення різних типів поведінки, діяльності, спілкування, інтелекту, духовності, ментальності, емоцій тощо, які є частиною самої сутності поняття «особистість». Доступ до конкретних характеристик особистості – це те, що відрізняє людину як *homo sapiens*, - це її мова.

Кожна людина стає дедалі більше залученою в соціальну структуру суспільства. Тому зв'язки із зовнішнім світом стають складнішими. Мовна

особистість не є частковим корелятом загальної особистості, такої як правова, економічна чи етична особистість. Мовна особистість є набагато повнішим поняттям, ніж особистість. Це комплекс протиріч між стабільністю і мінливістю, між стійкістю мотиваційних установок і здатністю піддаватися зовнішнім впливам і взаємодіям.

У науковий обіг входить поняття «мовно-культурна особистість», яку О. В. Яценкова визначає так: «комунікант, який володіє культурнозумовленою ментальністю, картиною світу і системою цінностей, дотримується когнітивних підходів, мовних, поведінкових і комунікативних норм певної лінгвокультурної спільноти» [2, с. 288].

Психологи відносять до лінгвістичних рис особистості, які можна віднести до вроджених характеристик, такі як екстраверсія/інтроверсія і співвідношення логічного та образного мислення. Люди, у яких логічне мислення переважає над образним, здатні краще вести наукові дебати, аргументувати та обґрунтовувати свою думку. Люди, у яких образне мислення переважає над логічним, можуть красиво і естетично висловлювати свої думки і часто мають поетичні здібності, і активно займаються вивченням так званих народних етимологій.

В українському мовознавстві виокремився ще один важливий підхід до вивчення мовної особистості — лінгводидактичний, зумовлений закономірностями навчання мови. На думку В. О. Сухомлинського, на уроках мови формується той емоційний стан, який визначає людину як особистість, спрямовує роботу її інтелекту. Виховання «чутливості до слова» та його відтінків — одна з передумов гармонійного розвитку особистості. Викладання мови — це «виховання розуму, формування думки, копітке різьблення й ліплення найтонших рис духовного обличчя людини» [3].

Основою мовної особистості є пробудження мовної творчості індивіда, оволодіння мовою, що гарантує вільне самовираження особистості в різних

сферах людського спілкування. Кожен мовець - це передусім суб'єкт активного пізнання. На основі свого досвіду він спілкується з іншими носіями мови і зазнає постійних мовних трансформацій. Носій мови постійно трансформує об'єктивний світ, доступний його сприйняттю через мову.

Поняття мовна особистість увійшло у метамову сучасної лінгвостилістики також в аспекті вивчення мовотворчості письменників, оцінювання їхнього внеску у розвиток української літературної мови [4].

Таким чином, питання мовної особистості перебуває в центрі досліджень науковців різних наукових дисциплін, зокрема лінгвістики, психолінгвістики, дослідження мовної дії та культурології. Термін «мовна особистість» є міждисциплінарним і одним із ключових понять у цій галузі. Це одне з ключових понять у галузі досліджень мови та культури, лінгвостилістики та комунікативної лінгвістики.

Поняття «мовна особистість» створено проекцією в область мовознавства відповідного міждисциплінарного терміна, у значенні якого переломлюються філософські, соціологічні та психологічні погляди на суспільно значиму сукупність фізичних і духовних властивостей людини, що складають його якісну визначеність [5].

Характеристики мовної особистості:

- Мовна відкритість і контактність - спрямованість на спілкування і бажання донести свої думки до інших учасників комунікації;
- Соціально-діяльнісна спрямованість, пов'язана з інтенсивністю динаміки особистісних змін;
- Адаптивність/акумуляція як мовний механізм пристосування до мінливих соціальних ситуацій;
- Соціокультурні когнітивні мотивації, пов'язані з прагненням до пізнання світу та формуванням індивідуальних мовних моделей;

- Ментальна індивідуалізація світу як особистісний і мовний стимул;
- Формування стилів мислення, що відповідають особливостям ментального світу мовної особистості;
- Репрезентативна (демонстративна) - мовні особистості стверджують свою національно-культурну групову індивідуальність.

Сама по собі мова є невід'ємним компонентом свідомості, її інструментом і виступає як посередник між людиною і картиною світу, відображений ним у мовних формах. Це зв'язок людини з картиною світу, що міститься в мові, якою вона розмовляє, з колом уявлень, образів і понять, які запечатані в мові. Кожна людина, вростаючи у мову, змушена засвоювати її спосіб розуміння світу явищ і духу [5].

За Г. Богіним п'ять рівнів розвитку мовної особистості:

Перший рівень – правильності, що передбачає дотримання правил певної мовної системи.

Другий рівень – інтеріоризації, на якому простежується «погана швидкість» передачі інформації, пов'язана з недостатньо ітеріоризованим планом мовленнєвого продукту, з недостатнім уявленням про кінцеве висловлювання.

Третій рівень – насиченості, припускає широке використання багатства мовних засобів.

Четвертий рівень – адекватного вибору. У цьому випадку предметом оцінок адекватності вибору одиниць мовного ланцюга буває, як правило, не текст, а одне речення.

П'ятий рівень – адекватного синтезу. Цей рівень розвитку мовної особистості включає досягнення й недоліки у продукуванні або в

синтетичному сприйнятті тексту з усім складним комплексом властивих йому засобів комунікації предметного змісту й способів вираження духовного змісту особистості самого комуніканта [6].

Таким чином, мовна особистість – це носій мови, який досконало володіє мовою, свідомо і творчо користується нею, усвідомлює мову в контексті національної культури. Вона усвідомлює мову в контексті національної культури, використовує мову як органічний засіб самотворення, самоствердження і самовираження, розвиває власні інтелектуальні, емоційні та вольові здібності, є засобом соціалізації. . Науковці визначають якості мовної особистості як знання предмета і теми мовлення, особливостей мовленнєвої комунікації.

Елементи цінностей і світогляду формуються в процесі виховання людини, створення системи смислів і принципів для життя. Мова забезпечує початковий і глибокий погляд на світ. Через призму мови у людини формується відображення світу і засвоюється ментальна концепція, яка відображає національний характер певної лінгвокультури. У процесі засвоєння цінностей певна мовна картина світу реалізується в комунікативній діяльності мовної особистості.

Концепція мовної особистості, запропонована В. Карасиком, базується на нерозривному зв'язку етнокультурних і соціокультурних витоків у людині, з одного боку, та індивідуальних особливостей – з іншого. Таким чином, під мовною особистістю В. Карасик розуміє особистість комунікативну – «узагальнений образ носія культурно-мовних і комунікативно-діяльнісних цінностей, знань, установок і поведінкових реакцій [6]»

На думку української дослідниці О. Селіванової, мовна особистість – «іманентна ознака особистості як носія мови й комуніканта, що характеризує її мовну й комунікативну компетенцію та реалізацію їх у породженні,

сприйнятті, розумінні й інтерпретації вербальних повідомлень, текстів, а також в інтерактивній взаємодії дискурсу [7, с. 370]».

До об'єктивних чинників формування мовної особистості належать:

- стан мови, стандартизація, розвиток і вдосконалення підсистем, стилістична диференціація, тобто придатність мови задовольняти всі мовні потреби громадян і суспільства;
- суспільно-політичні умови, сприятливі для функціонування і розвитку мови;
- традиції використання мови в суспільстві;
- автентичне функціонування мови в усіх сферах життя: державній, політичній, правовій, економічній, науковій, освітній, культурно-мистецькій, творчій, виробничій, родинно-побутовій.

До суб'єктивних чинників розвитку мовної особистості належать

- здатність мовця здобути мовну освіту та оволодіти мовою;
- внутрішня готовність мовця здобувати мовну освіту і підвищувати свій рівень володіння мовою;
- моральна потреба вдосконалювати та виражати свою особистість за допомогою мови;
- розуміння і виконання мовних обов'язків громадян.

Мовна особистість – це сукупність індивідуальних особливостей і характеристик, які впливають на мовлення та комунікацію людини. Особливості мовної особистості можуть бути різними, індивідуальними та унікальними для кожної людини. Одні люди можуть мати більш активну та експресивну мову, інші – більш обережну та вдумливу.

В одній культурі існує багато мовних особистостей, і важливість кожного рівня в цій особистості варіюється. Таким чином, мовна особистість є багатокомпонентною та багаторівневою парадигмою мовної особистості.

Водночас мовна особистість є модусом у реальній комунікативно-діяльній парадигмі. Саме на рівні мовної особистості проявляється як національно-культурна специфіка мовної особистості, так і національно-культурна специфіка самої комунікації.

Також можемо зазначити, що "дискурсивна особистість" розглядається на перетині кількох фундаментальних для її визначення понять. Найбільш природним і відповідним середовищем для формування та (само)розкриття релігійної дискурсивної особистості є релігійний дискурс. Останній ми розглядаємо як активну рецепцію, трансляцію та/або створення (співтворення) релігійних текстів у певному контексті (широких соціальних, особливо комунікативних та особистих життєвих ситуаціях), у співвіднесенні з наведеним вище робітничо-психологічним визначенням дискурсу загалом. Відбір чи формулювання таких текстів та їх розуміння з психологічної точки зору є, як уже зазначалося, результатом мотиваційного та значеннєвого вибору суб'єкта релігійного дискурсу, тобто особистості релігійного дискурсу.

Досліджуючи «мовну особистість у релігійному дискурсі» стверджують, що повний опис включає: 1) характеристику мовної особистості на семантичному та структурному рівні; 2) реконструкцію моделі світу або тезаурусу мовної особистості; 3) визначення життєвих орієнтирів, установок і мотивів мовної особистості. Науковці визначають, що мовна особистість – це тип автентичної репрезентації особистості, що включає духовні, соціальні, етичні, релігійні та інші елементи, «переломлені через мову людини, її дискурс».

Релігійна дискурсивна особистість – це людина, яка вірить у Бога або принаймні внутрішньо приймає ідею існування Бога і відповідно розуміє (як реципієнт) чи конструює (як автор) релігійний дискурс і через нього розуміє себе, весь навколишній світ чи його окремі складові.

Іншими словами, релігійна дискурсивна особистість є не лише транслятором колективного релігійного досвіду, особливо в його етнічній та національній формі, але й активним співавтором (а отже, «дискурсивною», а не «мовною» особистістю) серед усіх інших реальних і потенційних творців релігійного діалогу.

Кожна мовна особистість функціонує в просторі культури, відображеному в мові, формах суспільної свідомості, поведінкових стереотипах і нормах, матеріальній культурі.

Таким чином, мовна особистість – це одночасно і соціальний феномен, і індивідуальний аспект. Мовна особистість формується через внутрішнє ставлення людини до мови та її особисте мовне смислотворення, завдяки використанню конкретною людиною всього мовного надбання, створеного її попередниками. Мова конкретної людини - це значною мірою спільна мова, а не стільки індивідуальна лінгвістична властивість.

Отже, особливості мовної особистості можуть включати такі риси:

1. Стилїстична спрямованість. Деякі люди мають тенденцію використовувати запозичену мову чи вживати багато фразеологізмів, інші - більш просту та розмовну мову.

2. Словниковий запас. Різні люди можуть мати різні словникові запаси залежно від їхньої освіти, культурного багажу та інтересів. Деякі особистості можуть володіти більш розгорнутим словниковим запасом, використовувати складні та неординарні слова, тим часом як інші – вдаються до більш простих та зрозумілих висловів.

3. Висловлювання та аргументація. Особистості можуть мати різні здібності до вираження своїх думок та аргументів. Деякі люди можуть бути більш гарячими та переконливими у своїх висловлюваннях, тоді як інші - більш замисленими та аналітичними.

4. Настрій та емоційний стан. Емоційний стан може впливати на спосіб мовлення. Деякі люди можуть володіти різними тонами голосу, акцентами та інтонаціями, залежно від їхнього настрою та емоційного стану.

5. Причини особливостей мовної особистості можуть бути різними - це можуть бути генетичні чи природжені особливості, а також отримані внаслідок виховання, життєвого досвіду та навчання. Часто особливості мовної особистості формуються під впливом інших людей, оточуючого середовища та соціокультурних факторів.

1.2 Основні характеристики мовної особистості, її види

У сучасну епоху становлення нових незалежних держав питання мовної особистості стало політичним питанням. Неможливо творити національну культуру та національну політику без знання державної мови держави.

Мовна особистість не є частковим корелятом загальної особистості, такої як правова, економічна чи етична особистість. Мовна особистість є набагато повнішим поняттям, ніж особистість. Це комплекс протиріч між стабільністю і мінливістю, між стійкістю мотиваційних установок і здатністю піддаватися зовнішнім впливам і взаємодіям.

За Л. Мацько складовими частинами мовної особистості є:

- мовна спроможність;
- мовна свідомість;
- мовнокомунікативна діяльність [8, с. 10].

За А. Загнітко мовну особистість аналізують з точки зору здібностей і характеристик, а також розуміння особистістю продуктів комунікації, які відрізняються наступним:

- ступенем мовно-структурної складності;
- глибиною, послідовністю і точністю вияву дійсності;
- комунікативною настановою;
- естетичним навантаженням;
- психологічним ефектом [9, с. 14].

Деякі вчені також вважають інтегративний характер концепції мовної особистості причиною консолідації сучасної лінгвістики, інтеграції міждисциплінарних знань та розширення і поглиблення сфери досліджень. Це стосується і поняття дискурсу, в якому перебуває мовна особистість.

Виходячи з цього, усіх комунікантів можна розглядати як структуру відповідних рис характеру, здібностей, темпераменту, установок і рівнів володіння мовним кодом. З огляду на ці психологічні критерії виокремлює наступні типи мовної особистості:

- гармонійний;
- конфліктний;
- імпульсивний типи.

Гармонійна особистість характеризується переважанням чітких стратегій, послідовністю і логічністю у розвитку теми, позитивним ставленням і дотриманням соціальних норм.

Конфліктний тип мовної особистості характеризується імпульсивністю, порушенням теми, відхиленням від соціальних норм і схем, егоцентризмом, цинізмом і сарказмом.

Імпульсивний тип характеризується відхиленнями від соціальних норм і схем, схильністю до негативної оцінки соціальних факторів, зміщенням перспективи і раптовою зміною теми.

На думку дослідників, основними компонентами мовної особистості є

- мовні та комунікативні соціальні потреби, мотиваційні потреби та досконалість компетенції;
- ґрунтовні мовні знання та мобільність у їх використанні;
- мовна свідомість та усвідомлення України як мовної особистості;
- національно-культурна релевантність мовної особистості; знання національно-культурних понять і мовних знаків;
- мовна компетентність і мовні здібності, мовне чуття, мовний смак;
- свідомо естетична мовна поведінка, мовна стійкість.

Ще одним лінгвістом, який у своїй класифікації мовних особистостей звертає увагу на типи мовленнєвих культур, є О.Б. Сиротиніна, що виділяє сім типів мовної особистості від найвищого за рівнем мовленнєвої культури, до найнижчого: 1) елітарну; 2) середньо-літературну; 3) літературнорозмовну; 4) фамільярно-розмовну; 5) просторічну; 6) професійно-обмежену [10, с. 151-152].

Вивчаючи лінгвістичні типології мовної особистості, важливо не забувати, що багато наук сьогодні є периферійними по відношенню до лінгвістики та суміжних наук і можуть розглядатися як частково лінгвістичні. До них належать психолінгвістична типологія, соціокультурна типологія та соціолінгвістична типологія, які враховують не лише психологічні характеристики індивідів, а й їхні мовні здібності та особливості сприйняття мови. Соціокультурні лінгвістичні типології залежать не лише від того, як людина розмовляє, але й від її віку, способу життя та статі.

Таким чином, можна сказати, що мовна особистість – це сукупність рис і якостей мовлення людини. Це включає в себе здатність об'єктивно оцінювати своє мовлення, правильно вживати мовні засоби, сприймати та розуміти мовлення інших людей, а також виражати свої думки і почуття чітко і зрозуміло. Важливим аспектом мовної особистості є грамотність і рівень засвоєння мови. Людина з розвинутою мовною особистістю здатна володіти багатьма граматичними конструкціями, словниковим запасом, а також вмінням вживати мовні фрази та вислови у відповідних контекстах.

Мовна особистість також може включати такі риси, як емоційна виразність, виразність мовного акценту, вміння використовувати різні стилі мовлення (науковий, офіційний, розмовний тощо) залежно від ситуації і співрозмовника. Розвинена мовна особистість демонструє високий рівень комунікативних навичок, здатність пояснити складні концепції простими і зрозумілими словами, а також ефективно вступати в діалог з іншими людьми.

Важливо пам'ятати, що мовна особистість не є постійною, вона може змінюватися і розвиватися протягом життя. Шляхи розвитку мовної особистості включають читання, слухання якісного мовлення, активну практику мовлення та вдосконалення своїх мовних навичок.

1.3. Визначальні риси та особливості функціонування проповідницького підстилю як різновиду релігійного стилю сучасної української літературної мови

Про повноцінний розвиток мови свідчить насамперед її реалізація та функціонування в усіх сферах людського буття. В українському мовознавстві традиційно виділяють п'ять стилів: науковий, офіційно-діловий,

публіцистичний, художній і розмовний. Однак поряд з ними існує ще один стиль, який обслуговує релігійні потреби як окремих людей, так і суспільства. Це конфесійний стиль (основні риси якого сформувалися переважно за часів Київської Русі й активно розвивалися в XVI-XVII століттях). На позначення цього стилю вживається низка тотожних термінів, зокрема богословський стиль, сакральний стиль, релігійний стиль, сакральна мова, культова мова тощо.

Духовність народу найтісніше пов'язана з його релігійним життям і становить сутність народу, тому мова має широке поле діяльності. Упродовж свого історичного розвитку українська мова не мала можливості повною мірою реалізувати свій потенціал у церковно-релігійному житті, що зумовлено екстралінгвістичними чинниками та вилученням конфесійного стилю з українського літературного контексту в Україні.

Так, для релігійного стилю характерне широке використання гоноративів і словосполучень із давнім церковно-релігійним значенням, своєрідних абстрактних назв, старого сленгу, архаїчних слів, назв сутностей потойбічного світу, імен богів та інших надприродних істот.

Конфесійний стиль відрізняється від інших стилів надзвичайною урочистістю, піднесеністю, граничною зосередженістю, високою і водночас неповторною ритмомелодикою, елементом прощання тощо.

У сучасному мовознавстві мова релігійної сфери як форма спілкування з самим Богом і взаєморозуміння між людьми в питаннях віри є важливим об'єктом дослідження. Вивчається історія формування стилів релігійної писемності, їхні композиційні особливості, лінгвостилістичні проблеми українських перекладів Святого Письма, різні аспекти аналізу релігійної лексики тощо.

Однак конкретний зміст функціонування релігійної лексики в різних підстилях релігійного стилю в лінгвістиці не розглядався. Поза увагою лінгвістів залишається ієрархія жанрів і стилів релігійного стилю, що розглядається в лінгвістиці. Вона об'єднує тексти, які не є однотипними, а іноді навіть діаметрально протилежними за мовною репрезентацією змісту. Тому варто поговорити про те, як функціонують окремі підстили в межах релігійного стилю, такі як молитва, проповідь, літургія та катехизм.

У своїй схематичній класифікації стилів дослідники визначають релігійні стилі, що дуже важливо, але про це не згадується в жодному посібнику, вони класифікують релігійні стилі на п'ять підстилів: а) богослужбова література; б) літургія; в) проповідь; г) молитва; д) катехизація; е) проповідь; г) молитва; д) катехизація.

Як зазначено в підручниках, основним мовним стилем конфесійного письма є письмова конфесійна лексика. Приклади речень подаються як «стилістичні»: наприклад, Ісус, Різдво, Великдень, Трійця, піст, причастя, святі, церква, ікони, Месія тощо; до «тонкої стилістики на рівні слова» належать: лжепророк, благословенний, рівноапостольний, воздати тощо; до складних слів – Богородиця, Божа Матір, чудотворець, аїнство. Старослов'янізми визначаються як мовні особливості конфесії. Однак нічого не сказано про запозичення з інших мов, зокрема з грецької, бо це досить поширене явище в конфесійній лексиці.

Релігійний стиль нині також вивчається на уроках української мови в школах. Однак, на відміну від художнього, офіційно-ділового та публіцистичного стилів, на нашу думку, він викладається побіжно. Згідно з навчальною програмою, учні вчать складати різні види ділових документів, писати публіцистичні статті для газет і писати творчі роботи з використанням художніх засобів. Художній стиль письма, в тому числі його мовні особливості, аналізуються на уроках літератури.

Повернення до загальнолюдських і давніх національних цінностей зобов'язує нас більше уваги приділяти конфесійним стилям, які є невід'ємною частиною культурно-духовної скарбниці нашого народу і невід'ємною частиною нашої історії. Безперечно, вивчення кращих зразків конфесійних стилів сприяє виконанню одного з головних завдань навчання української мови: "формування духовного світу учнів, орієнтація їх на цілісний світогляд і загальнолюдські цінності, тобто прилучення до культурних надбань українського народу і людства в цілому засобами мови". На нашу думку, про Святе Письмо варто згадувати не лише під час Різдвяних та Великодніх свят. Релігійна література є також добрим джерелом інформації, адже, з одного боку, вона має великий виховний і пізнавальний потенціал, а з іншого - є благодатним ґрунтом для вивчення багатозарових мовних явищ.

Проповідування Слова Божого як священний обов'язок кожного пастиря церкви Христової – це не тільки інтерпретація біблійних істин, а передовсім найдієвіший засіб морального виховання і творення духовних підвалин життя християнського суспільства.

Ця важлива роль, а також переважно усна форма функціонування проповіді стали визначальними чинниками, що зумовили специфіку лексичних та граматичних засобів, притаманних проповідницькому підстилю. Мова церковної проповіді синтезує особливості публіцистичного, художнього, розмовного стилів із збереженням релевантних ознак релігійного. Так інтерпретує цей різновид релігійного стилю Н. Бабич, пропонуючи схему класифікації функціональних стилів української літературної мови. В межах релігійного (конфесійного) книжно-розмовного стилю дослідниця, зокрема, виділяє підстили: а) канонічної літератури; б) літургії; в) проповіді; г) молитви; г) катехитики [11, с. 11]. Водночас З. Куньч вважає, що проповідницький підстиль, або підстиль церковної

проповіді, варто розглядати поряд з іншими самотійними підстилями: науково-богословським, молитовним, підстилем піснеспівів тощо [12, с. 437].

Основними і фундаментальними рисами богословського стилю є урочистість і піднесеність як стилістичні регулятори, а також евфемізм, символізм і стабільність (або стандартизація) стилістичних норм. До основних мовно-стилістичних засобів богословського стилю належить лексика на позначення: Ісус, Різдво, Великдень, Благовіщення, Діва Марія, Причастя, піст, єпископ, хрещення, херувим, архангел, вознесіння, провидіння, мужність, святі діяння, жертва тощо.

Для богословського стилю характерний особливий синтаксис: речення часто розповідні, з великою кількістю складнопідрядних речень, ускладнених розділовими сполучниками та однорідними членами. Часто використовується зворотний порядок слів, що підкреслює урочистість мови. Приклади: слава Божа, безодня пекла, дім Господній, закон гріха, закон Божий, тіло Христове, плоть, духовні дари тощо.

Отже, конфесійний (богословський) стиль сучасної української мови, незважаючи на колишні заборони та сучасні конфесійні розбіжності в Церкві, зберігає і поглиблює літургійність, урочистість і піднесеність словоформ, що є основними ознаками класичної сакральної мови, синтаксичної структури та жанрової сталості.

Одним із ключових критеріїв такого розмежування є різні типи церковних мовленнєвих актів зі специфічними характеристиками, які проявляються в таких мовленнєвих ситуаціях, як літургія, сповідь, молитва та проповідь. Складність і своєрідність усіх церковно-релігійних дискурсів полягає в тому, що вони передбачають існування сакруму (богословського принципу у вузькому розумінні), який залишається присутнім у свідомості учасників, як автора (мовця) чи реципієнта, так і поза ситуацією спілкування. Передусім на основі цієї ознаки релігійний стиль можна виокремити як

самостійний стиль виокремлюють як самостійний стиль у сучасній українській мові.

У проповіді Церкви особливість Божественного Принципу полягає в тому, що Церква бере участь в акті мовлення не як мовець, а як у канонічних біблійних текстах, які вона визнає богонатхненними, і не як слухач, а як у молитві.

Зауважимо, що в запропонованій схемі термін «Сакрум», запозичений з полоністики, має ширше денотативне поле: його використовуємо як найбільш оптимальну інтеграційну назву неземних, ідеально-божественних понять, у які вірують християни. Це не тільки теологічне начало, але й небеса як місце його перебування, різного рангу ангели тощо, тобто уся сакральна (священна) сфера. Вважаємо, що:

– поняття Сакрум виступає контекстом у значенні умов оптимального забезпечення проповідницької комунікації, зокрема, її мети, часу і місця виголошення проповіді, рольової диференціації комунікантів, їхнього понятійно-тезаурусного рівня тощо;

– інтерпретація всього, що пов'язано із сакральною сферою, лежить в основі повідомлення,

– визнання і усвідомлення Сакрума забезпечує контакт між душами пастирем та вірянами;

– реалізуючись у конкретних стильово маркованих мовних формулах, символах, Сакрум убирає в себе поняття коду.

У кодексі канонів східних церков (616 канон) читаємо: „1. Проповідники слова Божого, відкинувши слова людського мудрування і глибокодумних доводів, повинні проповідувати вірним повне таїнство Христа, який є дорогою, істиною і життям; вони мають показувати, що земні справи і людські установи відповідно до задуму Бога Творця можуть також

спрямовуватись для спасіння людей і через те чимало можуть прислужитись побудові Тіла Христового. 2. Вони повинні ознайомлювати також з наукою Церкви про гідність людської особистості та її основні права, про родинне життя, про державний і суспільний устрій, а також про здійснення почуття справедливості і праці в економічному житті, що сприяє побудові миру на землі і досягненню поступу народів” [13, с. 207].

Виконання вищезгаданих завдань означає цілеспрямованість проповіді. Як зазначалося раніше, спілкування між духовенством і мирянами залежить від одного богословського епіцентру, і цей епіцентр є смисловим ядром предмету проповіді. Оскільки церковна проповідь адресована аудиторії різного віку, соціального статусу, рівня освіти, християнської та релігійної грамотності й переконань, характеру та темпераменту, то для аналізованих підстилів характерні декларативність, закличність, фамільярність, переконливість, обґрунтованість викладених положень та переконливість аргументації. Аргументація та основне джерело інформації - Святе Письмо. Це наближає підстилі проповіді до публіцистичного літературного стилю. З іншого боку важливим є і емоційність, оскільки проповіді переважно усні і через свою спонтанність, вони використовують експресивну та діалектну лексику.

Також саме постать священнослужителя відіграє важливу роль у виборі та організації мовних засобів. З одного боку, як духовний провідник і пастир, він зобов'язаний пояснювати і тлумачити своїм парафіянам не тільки істини християнства, але й про різні явища життя.

У підстилі церковної проповіді багато значить темп мовлення, інтонація, пауза, експресивність, конотація. За спостереженнями Н. Бабич до цього активно долучаються інші екстралінгвальні та психологічні чинники [11, с. 253], як-от: місце спілкування (у церкві, каплиці, в оселі, на кладовищі тощо), оздоблення приміщення, режисура, диригування, музика, спів, одяг і

т. ін. Ці елементи мовленнєвого акту підсилюють значущість духовної атмосфери, додають їй піднесеності та сакральності. Отже, особливою є і сама комунікативна ситуація: вона інша, для прикладу, у молитовному, піснеспівному, богословському, реколекційному та інших підстилях.

Таким чином, структура церковної проповіді цілком підпорядкована високій меті і важливості завдання церковної освіти. Стандартизація церковної проповіді полягає не лише в тому, що вона будується за усталеною композиційною моделлю, але й пов'язана з формульним виконанням її структурних компонентів. Компонентами проповіді є вступ, основний аргумент і висновок, які гарантують логічність і послідовність розповіді священика. Основними жанрами підстилів проповіді є слово і промова і власне проповідь. Основними вимогами до мови проповідника є ясність, дохідливість та образність.

А ще більшість термінів, що використовуються в церковній проповіді, добре відомі і зрозумілі, наприклад, храм, молитовне зібрання, гріх, сповідь і причастя. Релігійні терміни, особливо можуть широко використовуватися без спеціального тлумачення, тільки якщо проповідь спрямована на досвідчену аудиторію. Тлумачення проповідниками ойконімів, гідронімів та еклезіонімів мають здебільшого символічне значення, богословське осмислення ключових подій християнської історії.

Підстилі проповіді характеризуються асоціативністю, образністю, на відміну від молитовного, катехизного, богословського тощо, а також прагненням не просто донести до прихожан інформацію в зрозумілій і неповторний спосіб, але й представити її як духовне одкровення, спасительну істину. Для нього характерні книжність (античне красномовство і риторика, церковнослов'янська проповідь). Тому особливу стилістичну функцію в композиції тексту проповіді виконують такі конструкції, що виражають емоції: інверсія, риторичні запитання, антитеза, градація, розбір тощо.

1.4 Виявлення основних рис мовостилів владики Софрона Мудрого

Лінгвістичні портрети можна розглядати як своєрідну спробу представити мовну особистість як багатогранну сутність, що пізнає себе і самовиражається в процесі комунікації. Починаючи з другої половини 20-го століття, лінгвісти приділяють все більше уваги ролі людського фактору в мові. Тому людиноцентрична лінгвістика посіла домінуюче місце в науковій парадигмі останніх десятиліть як один із найдинамічніших напрямів сучасної науки про мову.

Мовна поведінка реалізується в конкретній комунікативній ситуації, у взаємодії з іншими об'єктами, і особистість постає перед нами в контексті всього комунікативного процесу. Мовний портрет є унікальним для кожної особистості, незважаючи на спільність використовуваних багаторівневих мовних засобів комунікації.

Сучасна українська лінгвістика вже має праці, у яких об'єктом наукового розгляду стали особливості мовного оформлення текстів видатних церковних діячів, зокрема й УГКЦ, або специфіка окремих їхніх текстів [14; 15; 16; 17].

Священнослужителі Церкви покликані своїм словом впливати на людей, прищеплювати моральні цінності та дбати про зростання християнських чеснот, оскільки саме вони є відповідальними за розвиток християнських чеснот. Тому для духовенства мова, підкріплена ділом, є засобом виховання і навчання. Уміння вправно користуватися мовою, вміння вдало добирати мовні засоби в конкретних комунікативних ситуаціях, вміння володіти багатством і розмаїттям мовної зброї, приносить бажані результати в царині розвитку особистості.

Софрон Мудрий через своє пастирське слово допомагав вірним у їхньому закономірному прагненні протягом земного життя наблизитися до Втіленого Слова, спрямовував на правильний шлях до єднання зі Втіленим

Словом та наслідування Його. «Священнослужитель тому так і називається, що служить Богові й людям словом. Словом, підкріпленим ділом, бо саме лише слово – це теорія, і воно, коли не підкріплене і не реалізоване у добрій справі, – мертво» [18].

В аналізованих книгах часто зустрічаються цитати зі Старого та Нового Заповітів. Автор використовує їх для того, щоб підкреслити предмет, подію чи явище, про яке він говорить, і підтвердити сенс того, що він говорить, підтвердити важливість сказаного через призму біблійної істини. З цією ж метою використовуються думки святих і церковних діячів (св. Августин, Йосип Сліпий, Андрей Шептицький та ін.), відомих античних філософів (Сократ, Арістипп та ін.) та ідеї українських і світових діячів (Тарас Шевченко, Борис Грінченко, Гейне, Вольтер та ін.).

Характерним для мовостилю владики Софрона є явище ампліфікації, до якого, як засвідчує аналіз, він досить часто вдається. Нанизування багатьох звертань зумовлене, на нашу думку, бажанням не тільки охопити всі групи реципієнтів (напр., Дорогі душ пастирі, монахи й монахині! Улюблена молоде та всі вірні Христової Церкви! Парафіяни і гості! Учасники цього походу та посвячення площі й хреста святого у Богородчанах, де буде побудований новий храм на честь трьох ієрархів Прикарпатського краю – Григорія, Симеона й Івана, тобто блаженних мучеників та ісповідників двадцятого століття за віру Христову та Українську Греко-Католицьку Церкву! [19, с. 68].

Важливим фактором впливу на аудиторію промови є спосіб вираження мотивів. Мотиви визначають ступінь сприйняття і засвоєння відповідної інформації, бажання почути певні настанови, вимоги і поради, а також прагнення їх виконувати. С. Мудрий, досвідчений проповідник і вправний комунікативний оратор з талантом розуміти і враховувати психологічні особливості своєї аудиторії, дуже вдало обрав форму мовлення, в якій він

висловлює свою волю. У його текстах інформація стосується як адресата, так і адресанта. На мовному рівні про це свідчить використання дієслів першої особи множини, особових займенників ми (а не ви), присвійних наш, -а, -е, і (а не ваш, -а, -е, -і). Проілюструємо висловлене прикладами: По тому пізнають нас, що ми культурні люди, що ми християни, якщо будемо мати правдиву любов і пошану між собою [20, с. 27]; Тож не стіймо на колінах перед силами темряви, бо за нами незчисленна підмога! [20, с. 33].

Отже, беручи до уваги сферу поширення і використання, комунікативний контекст, функціональне призначення, форму і спосіб викладу, тематику і структуру текстів, ми розглядаємо їх як приклади жанрів морально-повчальних проповідей. Ці тексти найяскравіше характеризує їхній лексичний склад, який включає стандартну спеціальну лексику, що використовується в проповідях. Найхарактернішими з груп лексики і значень є: слова на позначення Бога, стосунків між Богом і людиною, імена релігійних служителів, назви таїнств, елементів християнського обряду, назви різних конфесійних реалій, літургійних служб, назви християнських цінностей і чеснот.

Таким чином, основними рисами мовостилів Софронія Мудрого є:

- Духовність: Його тексти насичені глибокими роздумами про духовне життя, спасіння та покаєння.
- Біблійні референції: Він часто звертався до Святого Письма, використовуючи його як базу для своїх вчень.
- Формальність: Його мова часто була вища і більш формальна, що відображало духовну важливість тем, про які він писав.
- Молитва: Його тексти часто містили молитовні вставки або звертання до Бога.
- Духовні поради: Основний акцент його робіт полягав у наданні духовних порад для особистого духовного росту.

Його мовостиль мав великий вплив на подальших християнських богословів та письменників. Його роботи є важливим джерелом для вивчення ранньохристиянської теології та духовності.

РОЗДІЛ 2. ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРАЦЬ СОФРОНА МУДРОГО

2.1. Структурно-граматичні та семантико-змістові властивості одного з перших досліджень з історії української церкви «Нарис історії церкви в Україні»

«Нарис історії церкви в Україні» Софрона Мудрого [21] вражає своєю глибокою семантико-змістовою наповненістю. Автор аналізує роль церкви в українському суспільстві, розкриває релігійні та культурні аспекти. Властивості його дослідження включають високий рівень історичної деталізації та увагу до формування церковної ідентичності в різні етапи історії України.

«Нарис історії церкви в Україні» Софрона Мудрого має деякі особливості:

✓ Інтердисциплінарний підхід: Мудрий використовує історичний, релігійний та культурологічний аналіз для розкриття різних аспектів української церковної історії.

✓ Акцент на ключових постатях: Дослідження надає особливу увагу важливим фігурам та подіям, таким як святі, єпископи, і синодальні рішення. До таких постатей можуть належати: святі (Зосима та Саватій – святі, які грали важливу роль у розвитку монастирського життя; св. Петро, св. Андрій; братів Кирила та Methodія) та єпископи та церковні лідери: (Василь Великий – визначальна фігура для визначення доктринальних питань)

✓ Історична деталізація: Мудрий намагається подати досить докладний опис подій та етапів української церковної історії, використовуючи конкретні приклади.

✓ Звернення до первісних джерел: Автор використовує архівні матеріали, літургійні тексти та інші первісні джерела для підтвердження своїх тверджень.

✓ Аналіз взаємозв'язків: Мудрий досліджує вплив церковних подій на соціокультурний розвиток України, висвітлюючи взаємозв'язки між релігійним та суспільним життям.

Грамотичні особливості дослідження «Нарис історії церкви в Україні» Софрона Мудрого визначаються використанням формального та наукового стилю. В тексті використано такі грамотичні елементи: фахова лексика, тобто це використання спеціалізованої термінології з області церковної історії та релігієзнавства; наукова об'єктивність (використання третьої особи, уникання особистих висловлювань або емоційного забарвлення); складна синтаксична структура (використання складних синтаксичних конструкцій для вираження глибокого аналізу та складних ідей).

Таким чином, структура одного з перших досліджень з історії української церкви «Нарис історії церкви в Україні» [21] становить:

1. Доба старовинна (I-VIII ст.)

Період 1. Християнство в Босфорській Державі та Причорномор'ї (I-III ст.);

Період 2. Готський період і його митрополія (III-IV ст.);

Період 3. Гуни між IV і V ст. Посилення візантійської місії у VI-VIII ст;

2. Середньовічна доба (VIII-XV ст.)

Період 1. Від офіційного створення тмутоканського єпископства до офіційного введення християнства в Київську Русь (VIII-X ст.);

Період 2. Від створення київської митрополії до її першого розподілу 1303 року на київську і галицьку (XI-XIV ст.);

Період 3. Від першого розподілу київської митрополії до другого на київську і московську 1458 року (XIV-XV ст.);

3. Новітня доба (XVI-XX ст.)

Період 1. Від усамостійнення київської митрополії під Литвою і Польщею і московської під Росією до Берестейської Унії (1458-1596);

Період 2. Від Берестейського Унії до Замоїського синоду і скасування московського патріархату (1596-1720);

Період 3. Від Замоїського Синоду до відновлення галицької митрополії під Австрією (1720-1807);

Період 4. Від відновлення Галицької митрополії до її ліквідації на Львівському псевдосиноді (1807-1946).

Отже, семантичні особливості дослідження «Нарис історії церкви в Україні» Софрона Мудрого визначають його смислове наповнення та специфічні риси: глибокий аналіз (глибокий розгляд історичних подій та їхніх наслідків для церковної історії України); спроба враховувати соціокультурний та політичний контекст, що впливав на розвиток церкви; виділення особливостей української церковної історії, можливо, порівняно з загальнохристиянським контекстом; організація інформації в логічні розділи та підрозділи для зручного сприйняття читачем. Також ми бачимо, що в цьому дослідженні є акцент на фокус визначальних історичних моментах та видатних постатях, які вплинули на розвиток церкви.

2.2. «Слова» Софрона Мудрого: риси мовостилю

П'ятикнижжя містить проповіді, виголошені з найрізноманітніших приводів – від тих, що стосуються церковного та релігійного життя, до світських подій. Серед них проповіді на різні християнські свята (Різдво, Водохреща, Вербну неділю, Воскресіння, П'ятидесятницю, Покрову тощо), церковні ювілеї та проповіді, присвячені видатним церковним діячам (архієпископу Андрею Шептицькому, кардиналу Любомиру Гузару,

Патріарху Йосифу Сліпому, кардиналу Йосифу Сліпому, священномученику Григорію. Хомишину, Софрон Дмитерку та ін.), під час освячення культових споруд, а також інших релігійних реалій, а також виступаючи перед учасниками різноманітних наукових конференцій та зустрічей.

Таким чином, сфери поширення пастирських порад і настанов надзвичайно різноманітні і всеохопні. Єпископ Софрон прагнув бути близьким до ввіреної йому пастви в усіх аспектах життя і діяльності. Хоча сфери поширення і використання, комунікативні ситуації і тематика аналізованих текстів надзвичайно різноманітні, структурний склад «Слів», лексико-семантичні, прагматичні, фразеологічні та синтаксичні особливості використаних у них мовних засобів та їхнє функціональне призначення дають підстави розглядати ці «Слова» єпископів як зразки релігійного стилю.

Сам автор пояснює назву так: одне з імен нашого Спасителя Ісуса Христа – «Слово», або Логос. У цьому полягає головна причина мого особливого ставлення до цього прекрасного Слова. Ісус є Слово, і Він жив і боровся Словом, і Він заповів Своїм апостолам, і всім нам, хто прийме служіння апостолів через 2000 років, проповідувати Слово. Істинне Слово - це найпотужніша зброя, бо ніхто не може його перемогти. [20, с. 3]. Своїм пастирським словом Софрон Премудрий сприяв природному бажанню віруючої людини наблизитися до вочлненого Слова ще за її земного життя і спрямовував її на правильний шлях до єдності з вочлненим Словом і наслідування його. «Священик тому так і називається, що він служить Богові і людям Словом. Слово підкріплюється ділом. Бо саме по собі Слово - це лише теорія, і якщо воно не підкріплене і не здійснюється добрими справами, то воно мертве» [18].

В аналізованих книгах часто зустрічаються цитати зі Старого та Нового Заповітів. Автор використовує їх для того, щоб підкреслити предмет, подію

чи явище, про яке він говорить, і підтвердити сенс того, що він говорить через призму біблійної істини.

Як уже зазначалося, зі структури його текстів видно, що «Слова» мудреця Софрона належали до релігійного стилю. Усі вони починаються формульною фразою привітання слухача (читача) і закінчуються благословенням або проханням – заохоченням до певного божественного діяння чи поведінки, залежно від події, з приводу якої виголошувалися «Слова». Арсенал звернень автора характеризується багатством і різноманітністю. Крім звичних богословських текстів, автор включає також слова «Дорогі брати і сестри! Дорогі брати і сестри у Христі!» Не тільки, але й мудрий Софрон вживає наступні мовні звороти, залежно від комунікативної ситуації: «Дорогий Владико Івано-Франківський!», «Свята громадо, дорога, улюблена Господом!» «Дорогі брати і сестри, улюблена Господом Україна!».

Явище ампліфікації, як показує аналіз, є особливістю формулювань, на які часто спирається владики Софрон. На нашу думку, саме всі групи адресатів (наприклад, дорогі пастирі, монахи і монахині...) є тими, хто нанизує численні заклики! Улюблена молодь і всі віруючі Христової Церкви! Парафіяни та гості! Учасники цієї прощі та освячення площі Богородчан і Хреста Святих, нового храму на честь трьох ієрархів Карпатського краю (Григорія, Симеона та Івана), блаженних мучеників та ісповідників 20-го століття за віру Христову та Українську Греко-Католицьку Церкву! Він буде збудований! [19, с. 68].

В аналізованих текстах привертає увагу багаторазове використання звернень не лише на початку, а й у тексті. На нашу думку, це привертає увагу слухача і привернути й утримати увагу слухача, а також продемонструвати патерналістське ставлення до слухача. Використання цього прийому

наближає нас до учасників комунікативного акту, що, безсумнівно, впливає на процес комунікації та її результат.

Найменування Бога в аналізованих текстах представлені низкою синонімів, серед яких багатоконпонентні односкладові іменники та поєднання двох, трьох і багатозначних слів та багатозначних словосполучень. Серед односкладових найчастіше вживаються Бог, Господь, Творець.

Звертання до Ісуса Христа також характеризуються різноманітністю як за значенням, так і за структурою: Учитель, Месія, Христос-Бог, Христос-Месія, Боголюдина-Ісус, Ісус-Месія, Христос-Месія, Бог воплощений, Слово Боже воплочене, Добрий Пастир, Христос Господь всесвіту, Христос невидимий Глава невидимої Церкви, Ісус Христос, Господь наш. Кожен з цих титулів по-своєму розкриває різні аспекти Другої Божої Особи.

Кількісно багатим, семантично різноманітним і таким, що характеризується свіжістю та оригінальністю, є наступний ряд синонімів, серед яких: Пречиста Мати Божа, пречиста Мати Божа, найсвятіша Мати Божа, всюдисуща Небесна Мати, Діва Марія, Богородиця, Небесна Мати, наша найулюбленіша Мати і покровителька.

Для мовостилю Софрона Мудрого характерним є нагромадження в невеликому уривку кількох найменувань одночасно: небесна Мати, покровителька й заступниця, Пречиста Діва Марія [19, с. 2].

Для релігійного стилю письма характерна образна мова. Досліджувані тексти без перебільшення насичені образною лексикою (Євхаристія - це сонце Христового Царства. Євхаристія зігріває і живить [18, с. 81], влучною образною мовою, майстерними порівняннями.

Мудрець Софрон часто вдається до розлогих порівнянь, суть яких не розкривається в одному реченні. Його суть не розкривається в одному реченні, але вона передається кількома конструкціями.

Кілька прикладів: великий сад або пишний ліс створюється з одного, дбайливо доглянутого дерева. Просторе пшеничне поле - з одного колоска здорового насіння. Велична кам'яна будівля складається з однієї добре обпаленої цеглини. Так само наші державні будівлі та Христова Церква складаються зі здорових і гармонійних клітин та частин. [19, с. 11–12].

Емоційно-експресивного забарвлення аналізованим текстам надають прислів'я та приказки, які допомагають зосередити увагу на важливих християнських питаннях та сприяють розумінню та засвоєнню. Серед таких народних перлин трапляються як українські (Як тривога – тоді й до Бога, Без Бога – ні до порога [19, с. 76], правда коле в очі [18, с. 128]), так і запозичені з інших мов, зокрема єврейської (Дай Боже біду – гроші будуть! [19, с. 76]).

Багатство синонімів до основних реалій і понять, якими послуговуються священнослужителі; допомагає уникнути монотонності мовлення; образи, що виникають завдяки вмілому використанню багатьох художніх засобів (переносного значення слів, вдалих порівнянь, вдалих підсилень).

Таким чином, мовостиль «Слів» Софрона Мудрого характеризується тим, що допомагає уникнути монотонності мови; образи, які виникають завдяки вмілому використанню багатьох художніх засобів (переносного значення слів, вдалих порівнянь, доречних підсилень); рясні синоніми до основних реалій і понять, якими користується духовенство, насиченість тексту цитатами зі Святого Письма та висловлюваннями святих, релігійних діячів і знаменитостей; переплетення оповідань, прислів'їв та афоризмів. Переплетення прислів'їв та афоризмів як один з найпотужніших засобів

зближення мовця та адресата, доречне заохочення, яке не вивищує промовця над аудиторією.

2.3. Аналіз особливостей наукової роботи «Перехід на інший обряд» владики Софрона Мудрого

Єпископ Софрон Мудрий відомий не лише богословським даром, як талановитий вчений, автор багатьох праць, які можна класифікувати на богословсько-проповідничі, церковно-історичні та юридичні. До написання наукових публікацій його спонукала робота під час транслявання радіопередач Ватиканського радіо до України та професорсько-викладацькі обов'язки у Папському Східному Інституті на факультеті східне канонічне право [22].

Бажанням о. Софрона було, щоб крім записів на пластиках та фонокасетах передати українському читачеві книгу, особливо книгу на релігійну тематику, яка в цей період у багатьох країнах сателітах радянського союзу була не тільки заборонена, але за її перевезення через кордон, особа могла в кращому випадку отримати відповідний штраф, а в гіршому – могла отримати тюремне покарання, адже «країна-рад» декларувала атеїзм [23, с. 156-157].

Першою працею владики Софрона стає «Недільна благовість» – це збірник проповідей о.Софрона, які він виголошував на радіо Ватикан в продовж періоду свого там перебування і праці. Видана ця книга була в Римі 1970 році у видавництві оо. Василіан. «Недільна Благовість» ще за життя Софрона Мудрого передавалася 4 рази, а остання редакція збірника проповідей вийшла у видавництві Івано-Франківської Теологічної Академії у 2006 році. Даний збірник проповідей входить до рекомендованої літератури з

проповідництва в Івано-Франківській академії Івана Золотоустого [24, с. 35-37].

В період часу з 1973 по 1975 о. Софрон пише свою докторську працю «Перехід на інший обряд», в якій висвітлює причини переходу з одного обряду в інший, а також питання та проблеми що виникають з переходом обряду [25, с. 25-27].

За час перебування в Україні єпископ написав і опублікував низку монографій широкого спектру змісту. Очевидно, що єпископ намагався торкнутися багатьох тем, які є актуальними в сучасному суспільстві. Пишучи для мирян, священиків, студентів і викладачів, єпископ залишив величезну наукову спадщину.

Одним із житєвих постулатів єпископа Софрона Мудрого це любов до книги. Він протягом цілого життя не тільки писав і друкував свої книги, але для багатьох викладачів, а правельніше сказати для переважної більшості викладачів, ставав спонсором видання навчальних посібників, навчальних підручників. Владика для цієї цілі перш за все давав свої кошти, а також шукав різні гранди, фірми, а також людей доброї волі у світі, які давали кошти для того, щоб постала чергова книга, монографія чи підручник [26].

Першою дуже ґрунтовною працею отця Софрона Мудрого була його докторська Історико-правнича дисертація «De tranzitu ad alium Ritum (A bizantino-ukraino ad latinum). Dissertatio historic-juridica» («Перехід на інший обряд: З візантійсько-українського на латинський» [27]), захищена в Латеранському університеті Рима 1963 р. і опубліковано 1973-го, де було проаналізовано обрядові відмінності східних груп християнських обрядів (антіохійської, вірменської, візантійської, олександрійської, халдейської), догматику християнства, історію уній, укладених протягом XI–XX ст. у східному християнстві, особливості руського обряду та його традицій і трансформації до, під час Берестейської унії 1596 р. та після Замоїського

синоду 1720 р., становище українського християнства в Австро-Угорській імперії, стан Української церкви на II Ватиканському соборі та всі юридичні документи щодо визнання статусу Східних Церков, груп їхніх обрядів та ієрархії, змішаних шлюбів, права дітей у змішаних шлюбах, заборону і можливості переходу з одного обряду в інший тощо.

Отже, ця книга написана єпископом Софроном Мудрим, ЧСВВ, про історичну проблему переходу з руського на латинський стиль, яка виникла в Католицькій Церкві в Україні та Білорусі. Дослідження охоплює період від часу першої унії Руської Церкви з Апостольським Престолом до прийняття нового канону з цього питання Конгрегацією Східних Церков. Автор з'ясовує загальне поняття обряду, його види та особливості, простежує заборону змін обряду на основі папських документів, об'єднання Руської (нині Української) Церкви з Католицькою Церквою через унії короля Данила, Флорентійську та Берестейську. В цій праці проаналізовано спроби латинізації. У книзі також проаналізовано «Угоду» відповідальних Руської та Латинської Церкви у Львівській провінції з урахуванням переходу до інших обрядів, з коротким коментарем конкретних законів згаданих вищезгаданої Угоди, з акцентом на переході українців на еміграції з руського на латинський обряд, з одного до іншого. Книга знайомить із законом про літургійну зміну, причинами літургійної зміни та формою зміни. Взагалі ця наукова праця рекомендована для священиків, монахів, студентів богословських факультетів, викладачів богослов'я та всіх, хто цікавиться історією руської літургії.

2.4. Мовостиль «Духовних бесід» Софрона Мудрого

Софрон Мудрий (1923-2014), єпископ Івано-Франківський УГКЦ з 1997 по 2005 рік, народився в Золочеві Львівської області. Більшу частину

свого життя (1946-1994) прожив за межами України. Перед переїздом в Україну вступив до монастиря Святого Василя Великого в Україні, прийняв таїнство священства, здобув належну освіту в Григоріанському університеті в Римі, Латеранському університеті та Папському інституті Східних Церков, захистив докторську дисертацію, був професором Папського інституту сходознавства, віце-ректором, а згодом ректором Папської української колегії Святого Йосафата в Римі, а також майже 30 років був постійним співробітником української редакції Радіо Ватикану, а в жовтні 1994 року повернувся в Україну (Івано-Франківськ) і був призначений ректором Івано-Франківського богословсько-катехитичного інституту. Протягом десятиліть єпископ працював на Господній ниві як добрий пастир, утверджуючи християнські цінності словом і ділом, написавши багато книг і випустивши понад 150 релігійних аудіокасет, грамофонних платівок і відеофільмів українською мовою.

Ця книга «Духовні бесіди» складається з 16 частин і, як зазначає сам автор у передмові, є духовним діалогом між реколекціонером (греко-католики використовують цей термін для опису духовного діалогу між єпископом або досвідченим священником і побожною аудиторією, що складається з молодих священників, катехитів і мирян, монахинь тощо). Усі оповідання об'єднані спільною ідеєю утвердження християнських чеснот у повсякденному житті, але їх можна читати в будь-якому порядку, оскільки вони можуть функціонувати і як самостійні тексти. Наведемо їхні заголовки: 1) Духовне виховання - молитва; 2) Бог і я; 3) Мета людського життя; 4) Апостольське і священниче покликання; 5) Верховні апостоли Петро і Павло; 6) Андрій, Пилип і Варфоломій; 7) Яків та Іван; 8) Симон, Юда, Фаддей та альфа Яків - апостоли і брати Господні; 9) Дві драми падіння: Юда Іскаріот і Симон-Петро; 10) Кінець життя чи початок; 11) Сила любові; 12) Христос посеред нас; 13) Про наполегливість у добрих справах; 14) Сила молитви; 15) Причини сповідей; 16) Ціна терпіння.

Найяскравіше характеризує текст його лексичний склад, який включає стандартну спеціальну лексику, що використовується в проповіді. Найбільш типовими з груп лексики і значень є слова на позначення імен Бога, стосунків між Богом і людиною, імен релігійних служителів, назв таїнств, елементів християнського обряду, назв різних конфесійних реалій, літургійних служб, назв християнських цінностей і чеснот тощо. Особливістю лексики ораторського стилю як представника конфесійного стилю є велика кількість характерних абстрактних назв і широке використання церковнослов'янських слів.

Софрон Мудрий часто влітає у свої розповіді цитати з Біблії, сам використовує старозавітні та новозавітні імена, а також активно залучає слова святих різних епох. Наприклад, Августина Блаженного, св. Альфонса, Івана Богослова, Василя Великого, Терези Авільської, Андрея Шептицького та ін., а також апелює до думок видатних діячів минулого і сьогодення (Вольтера, Едісона та ін.).

Основна комунікативна мета проповіді – спонукати слухачів до фізичних і духовних дій. Це означає піднести себе у світлі християнського вчення. Цього можна досягти лише завдяки вмілому використанню мови, тому дуже важливо, щоб проповідники володіли мовою, використовували її доречно в конкретних ситуаціях і вдосконалювали свої ідеї.

Щоб проповідь була цікавою, а не нудною, щоб її хотілося слухати, а не з примусу чи обов'язку, і щоб проповідуване послання благотворно впливало на реципієнта, мовні елементи конфесійності повинні органічно поєднуватися з елементами художності та публіцистичності. З цієї причини деякі дослідники виокремлюють у межах конфесійного стилю такі підстили, як художній стиль і публіцистичний стиль. Це пов'язано з тим, що ми вважаємо, що образність не є виключною прерогативою художнього стилю. Активне використання образних елементів (наприклад, епічність, метафора, порівняння тощо), безсумнівно, є одним з елементів, що характеризують

стиль конфесійного письма. Без перебільшення, аналізований текст переповнений цими елементами.

Різноманітність мови створюється завдяки використанню синонімічних імен. Деякі з них є однослівними, інші - багатозначними: цілитель наших душ, творець, володар, батько, божественний учитель, люблячий батько, верховний батько, наш найкращий благодійник, Бог справедливості і любові, суддя людських вчинків, творець людей і всесвіту, центр і володар всесвіту, наше досконале щастя, всемогутній конструктор усього суцього, творець Людини. Софрон Премудрий часто використовує предикативну конструкцію, яка містить вказівний займенник і конкретизується одним або кількома підрядними реченнями: Бог є Той, без Кого немає нічого. Бог є початок і кінець усього суцього. Бог є Той, до Кого не може наблизитися час і не може забракнути вік. Бог є джерелом усього, що існує, і все творіння існує через нього і в ньому [28, с. 17]. Наведемо ще кілька ілюстрацій: Уся життєва енергія пливе з електростанції, ім'я якій – Бог [28, с. 19]; Бог – ... наше все [28, с. 20]; Лиш уміти з довір'ям кинутись у море, яким є Бог, тоді знайдемо спокій і силу до дальшого життя [28, с. 20].

Різноманітно побудовані (односкладні, багатоскладні, складнопідрядні та складносурядні речення) образні назви розкривають нові грані характеру образів Господа Бога, Ісуса Христа та Богородиці, показуючи глибоке захоплення проповідника ними, його благоговіння перед ними та щирю і глибоку повагу і любов до божественного чину. Усі ці епітетні конструкції мають стільки основних стрижневих слів і стільки варіантів, що утворюють практично необмежений і нескінченний ряд синонімів. Це свідчить не лише про необмеженість української мови, її величезне лексичне багатство та широкий спектр виражальних можливостей, але й про талант проповідника називати чи закликати ім'я Боже найбільш доречним чином у кожній ситуації.

Деякі з них є загальноновживаними в інших текстах (Святому Письмі, молитвах тощо), але також і в тих, які створив мудрець С.: розп'ята, Спаситель, Учитель, втілений Бог, Єдинородний Син, центр всесвіту, перший образ досконалої людини. Метафоричні імена Божої Матері різноманітні. Крім уже згаданих, синонімічними назвами Діви Марії є: Пресвята Діва Марія, Богородиця, Марія Мати Небесна, свята Непорочна Діва.

Метафоричні назви з різною структурою (односкладні та багатоскладні речення, речення і цілі підрядні речення) розкривають нові аспекти в характеристиці образів Господа Бога, Ісуса Христа та Богородиці, показуючи глибоке захоплення проповідника ними, благоговіння, щирю і глибоку повагу та любов до божественного чину, як слушно зазначає М. Лесюк [29, с. 24], усі ці предикативні конструкції разом із багатьма базовими стрижневими словами мають стільки варіацій, що утворюють практично необмежений і нескінченний синонімічний ряд.

Варто зазначити, що для ідіолектів авторів цієї дискурсивної збірки характерне використання кількох синонімів у межах одного речення або невеликого контексту. Наприклад Наше перше завдання в духовній практиці - узгодити нашу волю і серце з любов'ю Бога, нашого Творця, нашого Верховного Отця, нашого Спасителя, нашого найбільшого благодійника [28, с. 10 - 18].

Мова «Духовних бесід» надзвичайно образна, насичена багатьма художніми засобами. У ній велика кількість влучних порівнянь, метафор, антитез. Напр.: Святе письмо і лише воно дає правдиву мудрість на спасіння. Воно – ясне сонце великої мудрості. Всі інші писання, які б розумні вони не були, – це лише промінчик і тінь цієї мудрості на спасіння [28, с. 7]; Клінікою, в якій Він веде дослідження, є духовні вправи. Апарат, яким Христос перевіряє нас під час духовних вправ, – це молитви. Електричний струм і промені – це діяння Святого Духа [28, с. 10]; Ми маємо бути, як пензлик у руках митця, або струни скрипки, що солодко і гармонійно

бринять, залежно від того, як скрипаль до них доторкається [28, с. 24]; Від Тебе, о Боже, я більше залежний, ніж промінь від сонця, ніж річка від джерела [28, с. 20].

Важливо відзначити, що С. Мудрий, проповідник з багаторічним досвідом, дуже вдало обрав метод повчання як важливий чинник впливу на своїх ораторів. Його «духовна мова» демонструє неабияке вміння правильно підбирати лексичне наповнення тексту повчання і форму волевиявлення заклику.

Це говорить нам не тільки про комунікативну компетентність оратора, але й про те, що він намагається встановити глибокі стосунки зі своїми слухачами (читачами). Це також розкриває талант проповідника розуміти і враховувати особливості психології слухача. Він не вивищується над аудиторією, до якої звертається, не відокремлює себе від неї, не проповідує їй.

На мовному рівні це виражається через використання дієслів першої особи множини, вживання особового займенника ми (а не ви) і присвійного нашого (а не вашого). Це не наказ, а своєрідне пом'якшення, м'яке заохочення, а не категорична вимога чи суворий припис.

Включення різних епізодів та подій з власного життя дозволяє оживити розповідь, уникнути монотонності та утримати увагу цільової аудиторії. На нашу думку, автор «Духовних бесід» також використовує ці елементи для того, щоб зробити його більш зрозумілим для молоді України, адже, як підкреслює сам автор у передмові, він прагне «передати духовний досвід» не лише частини сучасної української молоді, яка «отримала від Бога великий привілей покликання служити Господу», але й широкому колу людей, які цікавляться духовними питаннями в лоні християнства – мирянам.

Такий спосіб проповіді легше сприймається слухачами, ніж прямий наказ, виражений в інших граматичних формах. Сам проповідник також характеризує проповідника як компетентного оратора і чуйного знавця

людської душі. Адже в моменті напучування, тобто в його формі, глибина стосунків між тим, хто говорить, і тим, кого напучує, є глибиною душі людини. Вона передає всі елементи глибини стосунків між мовцем і адресатом, ситуацію спілкування, відображає бажання мовця наставляти свого співрозмовника, його здатність впливати на адресата і його комунікативну компетентність.

Для «Бесід» характерним є непослідовне використання присвійних займенників від усіх осіб мій, твій, наш, ваш замість свій: Я почав був робити це (звіщати Боже слово) в роки моєї [замість звичного своєї] молодості, але далеко від Батьківщини [28, с. 4].

Хочемо звернути увагу на те, що С. Мудрий, проповідник з багаторічним досвідом, дуже вдало вибрав метод заохочення як важливий фактор впливу на своїх ораторів. Його «Духовні бесіди» демонструють неабияке вміння правильно підібрати лексику тексту «Духовного звернення», намагання встановити глибокий зв'язок зі своїми слухачами (читачами), що також виявляє дар проповідника розуміти і враховувати особливості психології реципієнта.

В одній зі своїх праць д-р Софрон Мудрий зазначав: «Стиль проповіді та релігії має свої особливості. По-перше, він повинен бути чистим і точним. Проповідувати треба мовою, яка використовується в пристойній публічній розмові та мовленні. З одного боку, недоречно вживати літературні терміни і вирази, зрозумілі лише певним вченим людям; з іншого боку, треба остерігатися простої і непристойної мови, яка ганьбить повагу до релігійної бесіди» [30, с. 64].

Отже, багата образна мова, ясність, простота, але без фамільярності, засоби уникнення монотонності, доречний вибір найдоречніших цитат з Біблії у відповідних ситуаціях, використання прикладів з власного життя – це відмінні риси ідіолекту мудрого Софрона, які свідчать про його неабиякий комунікативний хист. Одним із найважливіших засобів вираження та

інтерпретації основних принципів християнства є мова проповідника, яка, безперечно, впливає на сприйняття та утвердження християнських цінностей.

ВИСНОВКИ

Загалом поняття «особистість» відображає соціальну сутність людини, пов'язану із засвоєнням нею різноманітного виробничого і духовного досвіду суспільства. Вона розкривається і формується в процесі свідомої діяльності та спілкування. Вона поєднує в собі універсальні та соціально значущі риси з індивідуальними та неповторними особливостями.

Мовна особистість - це наскрізна ідея, яка, як показує досвід її аналізу та опису, пронизує всі аспекти вивчення мови і водночас стирає межі дисциплін, що вивчають людину. Таким чином, мовна особистість є об'єктом вивчення різних типів поведінки, діяльності, спілкування, інтелекту, духовності, ментальності, емоцій тощо, які є частиною самої сутності поняття «особистість». Доступ до конкретних характеристик особистості – це те, що відрізняє людину як *homo sapiens*, - це її мова.

Вивчаючи лінгвістичні типології мовної особистості, важливо не забувати, що багато наук сьогодні є периферійними по відношенню до лінгвістики та суміжних наук і можуть розглядатися як частково лінгвістичні. До них належать психолінгвістична типологія, соціокультурна типологія та соціолінгвістична типологія, які враховують не лише психологічні характеристики індивідів, а й їхні мовні здібності та особливості сприйняття мови. Соціокультурні лінгвістичні типології залежать не лише від того, як людина розмовляє, але й від її віку, способу життя та статі. Таким чином, можна сказати, що мовна особистість – це сукупність рис і якостей мовлення людини. Це включає в себе здатність об'єктивно оцінювати своє мовлення, правильно вживати мовні засоби, сприймати та розуміти мовлення інших людей, а також виражати свої думки і почуття чітко і зрозуміло. Важливим аспектом мовної особистості є грамотність і рівень засвоєння мови. Людина з розвинутою мовною особистістю здатна володіти багатьма граматичними

конструкціями, словниковим запасом, а також вмінням вживати мовні фрази та вислови у відповідних контекстах.

У сучасному мовознавстві мова релігійної сфери як форма спілкування з самим Богом і взаєморозуміння між людьми в питаннях віри є важливим об'єктом дослідження. Вивчається історія формування стилів релігійної писемності, їхні композиційні особливості, лінгвостилістичні проблеми українських перекладів Святого Письма, різні аспекти аналізу релігійної лексики тощо. Складність і своєрідність усіх церковно-релігійних дискурсів полягає в тому, що вони передбачають існування сакруму (богословського принципу у вузькому розумінні), який залишається присутнім у свідомості учасників, як автора (мовця) чи реципієнта, так і поза ситуацією спілкування. Передусім на основі цієї ознаки релігійний стиль можна виокремити як самостійний стиль виокремлюють як самостійний стиль у сучасній українській мові.

Таким чином, структура церковної проповіді цілком підпорядкована високій меті і важливості завдання церковної освіти. Стандартизація церковної проповіді полягає не лише в тому, що вона будується за усталеною композиційною моделлю, але й пов'язана з формульним виконанням її структурних компонентів. Компонентами проповіді є вступ, основний аргумент і висновок, які гарантують логічність і послідовність розповіді священика. Основними жанрами підстилів проповіді є слово і промова і власне проповідь.

Софрон Мудрий через своє пастирське слово допомагав вірним у їхньому закономірному прагненні протягом земного життя наблизитися до Втіленого Слова, спрямовував на правильний шлях до єднання зі Втіленим Словом та наслідування Його.

«Нарис історії церкви в Україні» Софрона Мудрого вражає своєю глибокою семантико-змістовою наповненістю. Автор аналізує роль церкви в

українському суспільстві, розкриває релігійні та культурні аспекти. Властивості його дослідження включають високий рівень історичної деталізації та увагу до формування церковної ідентичності в різні етапи історії України. Граматичні особливості дослідження «Нарис історії церкви в Україні» Софрона Мудрого визначаються використанням формального та наукового стилю. В тексті використано такі граматичні елементи: фахова лексика, тобто це використання спеціалізованої термінології з області церковної історії та релігієзнавства; наукова об'єктивність (використання третьої особи, уникання особистих висловлювань або емоційного забарвлення); складна синтаксична структура (використання складних синтаксичних конструкцій для вираження глибокого аналізу та складних ідей).

Книга «Слова» мудреця Софрона належали до релігійного стилю. Усі вони починаються формульною фразою привітання слухача (читача) і закінчуються благословенням або проханням – заохоченням до певного божественного діяння чи поведінки, залежно від події, з приводу якої виголошувалися «Слова». Арсенал звернень автора характеризується багатством і різноманітністю. Емоційно-експресивного забарвлення аналізованим текстам надають прислів'я та приказки, які допомагають зосередити увагу на важливих християнських питаннях та сприяють розумінню та засвоєнню. Багатство синонімів до основних реалій і понять, якими послуговуються священнослужителі; допомагає уникнути монотонності мовлення; образи, що виникають завдяки вмілому використанню багатьох художніх засобів (переносного значення слів, вдалих порівнянь, вдалих підсилень).

В період часу з 1973 по 1975 о. Софрон пише свою докторську працю «Перехід на інший обряд», в якій висвітлює причини переходу з одного

обряду в інший, а також питання та проблеми що виникають з переходом обряду.

Книга «Духовні бесіди» складається з 16 частин і, як зазначає сам автор у передмові, є духовним діалогом між реколекціонером (греко-католики використовують цей термін для опису духовного діалогу між єпископом або досвідченим священиком і побожною аудиторією, що складається з молодих священиків, катехитів і мирян, монахинь тощо). Усі оповідання об'єднані спільною ідеєю утвердження християнських чеснот у повсякденному житті, але їх можна читати в будь-якому порядку, оскільки вони можуть функціонувати і як самостійні тексти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Психологія мовлення і психолінгвістика : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л. О. Калмикова, Г. В. Калмиков, І. М. Лапишина, Н. В. Марченко ; за заг. ред. Л. О. Калмикової. К. : Переяслав-Хмельницький пед. ін-т. ; “Фенікс”, 2008. 235 с.
2. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. / О. В. Яшенкова. К. : ВЦ “Академія”, 2010. 312 с. (Серія “Альма-матер”).
3. Поняття «мовна особистість» в україністиці. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/110242/22-Struhanets.pdf?sequence=1>.
4. Єрмоленко С. Я. Формування української мовної особистості // Українознавство. 2010. № 1 (34). С. 120-123).
5. Мовна особистість в політичному дискурсі. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/novitfilolog/21/23.pdf>.
6. Мовна й мовленнєва особистість: проблема дефініцій. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/Tidf_2014_17_9.pdf.
7. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / Селіванова О.О. Полтава : Довкілля К, 2006. 716 с.
8. Мацько Л. І. Мовна особистість Тараса Шевченка як чинник формування національної ідентичності. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Рівне, 2014. Вип. 50. С. 8-15.
9. Загнітко А. Теорія лінгвоперсонології : монографія. Вінниця : Нілан-Лтд, 2017. 136 с.
10. Ставицька Л.О. Про термін «ідіолект» / Л.О. Ставицька // Українська мова. 2009. №4. С. 3–17.
11. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови: навч. посібник. Львів: Світ, 2003. 432 с.
12. Куньч З. Церковна проповідь і проблеми культури мови // Християнство й українська мова : матеріали наукової конференції, Київ, 5-6

жовтня 2000 року / відп. ред. В. Німчук. Львів : Вид-во Львівської Богословської Академії, 2000. С. 436-443.

13. Кодекс канонів східних церков. Рим, 1990. 301 с.

14. Лесюк М. П. Мова послання Андрея Шептицького «До моїх любих гуцулів». Спадщина митрополита Андрея Шептицького в національному й духовному відродженні України. Івано-Франківськ: Плай, 2000. С. 119–126.

15. Пена Л. І. Мовостиль «Духовних бесід» Софрона Мудрого. Науковий вісник Чернівецького університету. Випуск 772: Романо-слов'янський дискурс: збірник наукових праць. Чернівці: Видавничий Дім «Родовід», 2016. С. 83–86.

16. Петришина О. І. Мова проповідей Йосифа Сліпого: автореф. дис. На здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Прикарпатський нац. ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ, 2007. 18 с.

17. Ципердюк О. Д. Мовостиль єпископа Григорія Хомишина: лексико-семантичний аспект. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. Одеса, 2018. № 32. Том 1. С. 108–112.

18. Мудрий С. Слова. Випуск 3. Івано-Франківськ: Видавництво Теологічної Академії, 2008. 352 с.

19. Мудрий С. Слова. Випуск 2. Івано-Франківськ: Видавництво Теологічної Академії, 2004. 216 с.

20. Мудрий С. Слова. Випуск 1. Івано-Франківськ: Видавництво Теологічної Академії, 2002. 168 с.

21. Софрон Мудрий. Нарис історії Церкви в Україні. Рим; Львів: Вид-во ОО. Василіан, 1995. 404 с.

22. Івасів Р. Софрон Мудрий – епоха в історії церкви // Галичина. 2013. 5 груд. № 183.

23. Ципердюк І. І. Роль єпископа Софрона Мудрого у становленні та розвитку української редакції радіо «Ватикан», Масова комунікація: історія, сьогодення, перспективи, 2016, № 9-10, С. 154-159.
24. Каськів О. В. Вплив отця Софрона Мудрого на розвиток проповідництва в Українській Греко-Католицькій Церкві (1960-1993 рр.) Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2022. Випуск 43, с. 32-38.
25. Каськів О.В, Наукова діяльність Єпископа Софрона Мудрого, Scientific Journal «Virtus», Issue # 35, June, 2019, С. 25-27.
26. Декларація про видавництво книг викладачів ІФТКДІ-ІФТА, від 10.10.2011 року. Архів Івано-Франківської Теологічної Академії, 10/2011.
27. Sofron Mudryj, De tranzitu ad alium Ritum (A bizantino ukraino ad latinum), p. 182.
28. Мудрий С. Духовні бесіди / Владика Софрон Мудрий, ЧСВВ. – Жовква : Місіонер, 2011. 168 с.
29. Лесюк М.П. Образні найменування святих в українській релігійній літературі / Микола Лесюк // Науковий вісник Чернівецького університету. Чернівці, 2010. Вип. 509–511 : Слов'янська філологія. С. 24-31.
30. Мудрий С. Гомілетика – проповідництво : короткий нарис історії проповідництва / Софрон Мудрий. Рим, 1975. 98 с.

